

ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV

ŠTÁTNY VZDELÁVACÍ PROGRAM

DEJEPIS

PRÍLOHA ISCED 2

1. upravená verzia

Schválila ÚPK pre dejepis ŠPÚ
Máj 2009

Charakteristika predmetu

Dejepis spolu s humánnou zložkou zemepisu a občianskou výchovou tvorí vzdelávaciu oblasť spoločenskovedných predmetov. Je v nej však samostatným predmetom a spolu s nimi v integratívnych vzťahoch predstavuje jeden z významných prostriedkov procesu humanizácie žiakov. V jeho priebehu si žiaci postupne osvojujú kultúru spoločenskej komunikácie a demokratické spôsoby svojho konania na základe oboznamovania sa s vývojom ľudskej spoločnosti najmä z hľadiska aspektu konajúcich osôb, či skupín ľudí a tiež prostredníctvom pohľadov na dôležité formy života spoločnosti v jednotlivých historických obdobiach.

Hlavnou funkciou dejepisu je kultivovanie historického vedomia žiaka ako celistvej osobnosti a uchovanie kontinuity historickej pamäti v zmysle odovzdávania historickej skúsenosti či už z miestnej, regionálnej, celoslovenskej, európskej alebo svetovej perspektívy. Súčasťou jej odovzdávania je predovšetkým postupné poznávanie takých historických udalostí, dejov, javov a procesov v priestore a čase, ktoré zásadným spôsobom ovplyvnili vývoj slovenskej spoločnosti a premietli sa do obrazu našej prítomnosti. Pričom kladie dôraz na dejiny 19. a 20. storočia, v ktorých môžeme nájsť z väčšej časti korene súčasných spoločenských javov i problémov.

Takto vedie žiakov k úcte k vlastnému národu, k rozvíjaniu vlastenectva ako súčasti kultivovania ich historického vedomia, v ktorom rezonuje i úcta k iným národom a etnikám, rovnako tak rešpektovanie kultúrnych a iných odlišností, ľudí, rôznych diverzifikovaných skupín a spoločenstiev. Prispieva tak k rozvíjaniu hodnotovej škály demokratickej spoločnosti. Rovnako dôležitosť pripisuje aj demokratickým hodnotám európskej civilizácie.

Ciele predmetu

Za základnú cieľovú kategóriu výučby dejepisu považujeme tvorbu štúdijných predmetových, medzipredmetových kompetencií – spôsobilostí, schopností využívať kvalitu získaných znalostí v rôznych poznávacích i praktických situáciách, ktoré umožnia žiakom, aby nepristupovali k histórii len ako k uzavretej minulosti, ale aj k rozvíjaniu celej škály kompetencií (spôsobilostí) klásť si v aktívnej činnosti kognitívne rôznorodé otázky, pomocou ktorých sa cez prizmu prítomnosti pýtajú na minulosť a vytvárajú si tak postupne vlastný názor.

Významným prostriedkom k tomu je súbor primeraných školských historických prameňov (aj exemplárne mnohostranných), ktorý sa považuje za integrálnu súčasť didaktického systému výučby dejepisu i dejepisných učebníc na základných školách.

Závažným predpokladom rozvíjania a uplatňovania uvedených cieľových kategórií je prekonávať transmisívnu výučbu dejepisu, ktorej podstatou je odovzdávanie poznatkov v hotovej podobe prevažne explikačnými (vysvetľujúcimi) metódami a prostredníctvom frontálnej výučby, a v širšej miere aplikovať prístupy, ktoré kladú dôraz na aktívne učenie, na proces hľadania, objavovania a konštruovania (vytvárania) poznatkov na základe vlastnej činnosti a skúsenosti v interakcii s učiteľom a spolužiakmi v kooperatívnom učení.

Základné predmetové kompetencie (spôsobilosti)

Žiaci si kladú otázky:

- použijú ich na osvojovanie daných významov, ktoré súvisia s riešením základných operácií:

- **s historickým časom**
  - zaraďovať historické udalosti, javy, procesy a osobnosti chronologicky
  - zaraďovať historické udalosti, javy, procesy a osobnosti synchronne
  - rozpoznať postupne nerovnomernosť historického vývoja
  - využívať medzníky ako prostriedok orientácie v minulosti
- **s historickým priestorom**
  - rozlišovať miestny, regionálny, národný, globálny historický priestor
  - zaraďovať historické udalosti, javy, procesy a osobnosti priestorovo
  - rozpoznať podmienenosť medzi historickým priestorom a spôsobom života a obživy človeka, spoločnosti

- **s historickými faktami, udalosťami, javmi a procesmi a ich hodnotiacim posudzovaním**
  - vymedziť jednotlivú historickú udalosť, jav, proces, osobnosť
  - popísať jednotlivé historické udalosti, javy, procesy, osobnosti na základe určujúcich znakov
  - rekonštruovať konanie a postoje ľudí v minulosti
  - skúmať konanie ľudí v daných podmienkach a vysvetľovať ho
  - určiť príčiny jednotlivých historických udalostí, javov, procesov
  - vymedziť dôsledky jednotlivých historických udalostí, javov, procesov
  - rozpoznať charakteristické znaky jednotlivých historických období
  - rozpoznať základné faktory, ktoré ovplyvňovali historický vývoj
- **aplikujú ich v nových situáciách, v „skúmateľských“ postojoch a pracovných postupoch pri vyšetrovaní, pátraní v školských historických písomných, obrazových, grafických a hmotných prameňoch - stopách po minulosti**
  - pri vymedzovaní predmetu skúmania
Žiaci vymedzia, čo môžu skúmať pri priamom pozorovaní pästného klinu.
  - pri vytvorení plánu skúmania
Žiaci zostavia plán skúmania pästného klinu.
  - pri komunikácii v tíme o výsledkoch skúmania
Žiaci v pracovnom tíme zhrnú výsledky svojho skúmania pästného klinu ako najstaršieho pracovného nástroja
  - pri vytvorení záznamu zo skúmania
Žiaci v pracovnom tíme urobia záznam o skúmaní pästného klinu
- **pri vyhľadávaní relevantných informácií**
  - z rôznych zdrojov – textov verbálnych, obrazových, grafických, i z textov kombinovaných
  - z učebníc, cvičebníc, pracovných zošitov, slovníka cudzích slov, atlasov, novín, časopisov, webových stránok
  - z populárnovedeckej literatúry a historickej beletrie
- **pri využívaní týchto informácií a verifikovaní ich hodnoty**
  - vyberaní informácií
  - organizovaní informácií
  - porovnávaní informácií
  - rozlišovaní informácií
  - zaraďovaní informácií.
  - kritickom zhodnotení rôznych zdrojov informácií
- **pri štruktúrovaní výsledkov, výstupov a potvrdení vybraného postupu**
zoradení výsledkov
  - rozpoznaní podstatného od nepodstatného
  - integrovaní výsledkov do chronologického a historického rámca
  - vyhodnocovaní správnosti postupu
  - tvorbe súboru vlastných prác

Uvedený komplex študijných (predmetových) kompetencií (spôsobilostí) sa spresňuje, konkretizuje v učebných požiadavkách v jednotlivých tematických celkoch učebného obsahu v podobe systematizovaného výkonového štandardu.

5. ročník

Tematický celok	Obsahový Téma	štandard Pojmy	Výkonový štandard Spôsobilosti
Od blízkeho k vzdialenému	Priestor a čas	dom, byt, sídliisko, dedina, mesto, vyšší územný celok, Slovensko, Európska únia	Žiaci: - vymenujú zmeny v mieste bydliska, ktoré sa udiali počas ich života, - rozoznávajú, čo sa zmenilo a čo sa nezmenilo v mieste ich bydliska, - identifikujú rozdiel medzi prírodným a historickým časom, - zostavia tabuľku dátumov štátnych, cirkevných sviatkov a pamätných dní, - zaradia letopočty do príslušného storočia z ľubovoľného storočia vyberú správny letopočet, - rozlíšia dátum a letopočet, - zakreslia do časového diagramu významné údaje zo života svojej rodiny, - rozoznávajú pojmy pred Kr. a po Kristovi/pred naším letopočtom a nášho letopočtu, - zostavia rodostrom svojej rodiny, - napíšu krátky príbeh zo života svojej rodiny, - položia adekvátne otázky fotografi ako zdroju historických informácií, - zaznamenajú rozprávanie starých rodičov, rodičov o minulosti svojho rodiska, - pochopia pojem generácia v rodinnom kontexte na príklade starých rodičov a rodičov
		prírodný a historický čas	
		kategórie historického času - meniny, narodeniny, dátum, letopočet, sviatky	
	Pamiatky v priestore a čase	fotografia- obrazová spomienka, rodinný album, rodostrom	Žiaci: - poznajú historickú udalosť, osobnosť, ktorú pripomína pomník, pamätník, pamätná tabuľa v mieste, kde žijú, - identifikujú najstarší hrob na cintoríne, - rozoznávajú na obrázkoch jednotlivé druhy historických prameňov, - rozoznávajú rozdiel medzi múzeom a archívom, - usporiadajú širšiu škálu historických obrázkov a objektov, - vymenujú hlavné body z jedného prameňa na základe otázok učiteľa, - používajú rozširujúcu sa škálu pojmov v závislosti od témy, - zhodnotia význam rodinného albumu pre život rodiny, - zaznamenajú rozprávanie starých rodičov o škole z čias ich mladosti, - pátrajú po starých školských zošitoch a učebniciach, - získajú informácie o minulosti vlastnej školy, - získajú historické informácie z dejepisnej mapy, - rozoznávajú rozdiel medzi zemepisnou a dejepisnou mapou, mapou a glóbusom
	Minulosť našej školy	historické pramene (písomné, obrazové, hmotné) múzeum, knižnica, archív,	Žiaci: - poznajú historickú udalosť, osobnosť, ktorú pripomína pomník, pamätník, pamätná tabuľa v mieste, kde žijú, - identifikujú najstarší hrob na cintoríne, - rozoznávajú na obrázkoch jednotlivé druhy historických prameňov, - rozoznávajú rozdiel medzi múzeom a archívom, - usporiadajú širšiu škálu historických obrázkov a objektov, - vymenujú hlavné body z jedného prameňa na základe otázok učiteľa, - používajú rozširujúcu sa škálu pojmov v závislosti od témy, - zhodnotia význam rodinného albumu pre život rodiny, - zaznamenajú rozprávanie starých rodičov o škole z čias ich mladosti, - pátrajú po starých školských zošitoch a učebniciach, - získajú informácie o minulosti vlastnej školy, - získajú historické informácie z dejepisnej mapy, - rozoznávajú rozdiel medzi zemepisnou a dejepisnou mapou, mapou a glóbusom
	Priestor na mape	školská kronika	Žiaci: - analyzujú príčiny sťahovania ľudí v minulosti i prítomnosti, - zdokumentujú príklad sťahovania ľudí v prítomnosti,
		dejepisná mapa glóbus	

Človek v premenách priestoru a času	Človek v pohybe	sťahovanie národov stretávanie kultúr kolonizácia vystáhovalectvo	Žiaci: - zostavia tabuľku najdôležitejších dopravných prostriedkov v chronologickej postupnosti, - porovnajú spôsoby dopravy v minulosti i prítomnosti, - rozpoznajú vplyv dopravných prostriedkov na životné prostredie svojho regiónu,
	Ako si človek zmenšoval svet	od kola k lietadlu	
	Spôsoby obživy človeka	roľník	Žiaci: - rekonštruujú život roľníkov v minulosti, - vysvetlia príčiny oddelenia remeselníkov od roľníkov, - zhodnotia význam špecializácie remeselnej výroby, - nakreslia znak, ktorý výstižne charakterizuje zamestnanie remeselníka, - nájdu rozdiely medzi výmenným a peňažným obchodom, - zistia najčastejšie druhy detskej práce v minulosti, - zaujmú stanovisko k problému detskej práce, - zaujmú postoj k tvrdeniu, že dospeli v niektorých krajinách zneužívali a i naďalej zneužívajú prácu detí vo svoj prospech,
		remeselník	
		detská práca	
	Práca detí v minulosti i prítomnosti	prírodná energia	Žiaci: - vystihnú rozdiely medzi prírodnou a umelou energiou, - nájdu príklady využívania prírody v prospech človeka, - zdôvodnia príčiny neustáleho hľadania nových zdrojov energie, - určia vynálezy, ktoré pomohli človeku využiť energiu vo svoj prospech, - nájdu príklady zneužívania prírody človekom,
	Človek vládca prírody?	umelá energia	
	Pamäť ľudstva	jazyk, písmo rukopis, kniha noviny, rozhlas, televízia internet e-mail	Žiaci: - identifikujú na obrázkoch najstaršie druhy slovanského písma, - vypátrajú druhy písem z minulosti, - zhodnotia význam vynálezu písma, - rozpoznajú druhy moderných masovokomunikačných prostriedkov, - identifikujú rozdiely medzi rukopisom a tlačnou knihou, - zhodnotia význam vynálezu kníhtlače, - rozpoznajú príbeh z minulosti svojho regiónu z povesti, legendy, - vypátrajú v mieste bydliska sochy svätých,
		náboženstvo legendy mýty povesti (región)	

Človek a komunikácia	Duchovný život človeka Keď zlyhá komunikácia	vojna mier víťazi – porazení	Žiaci: - identifikujú dôsledky vojen pre človeka a prostredie, v ktorom žije, - zdôvodnia stálu prítomnosť vojen v minulosti i prítomnosti, - zostavia správu o vojenskom konflikte v súčasnosti.
-----------------------------	---	------------------------------------	--

6. ročník

Tematický celok	Obsahový	štandard	Výkonový štandard
	Téma	Pojmy	Spôsobilosti
Obrazy pravekého sveta	Od lovca k roľníkovi a remeselníkovi	zberač, lovec roľník lovec doby medenej	Žiaci: - rozoznajú rozdiely v spôsobe obživy a života pravekých zberačov, lovcov a roľníkov, - analyzujú pracovné nástroje pravekých ľudí, - hodnotia význam najdlhšie používaného pracovného materiálu – kameňa, - porovnajú kamenné pracovné nástroje s medenými a bronzovými nástrojmi, - identifikujú nástroje a zbrane človeka medenej doby, - zovšeobecnia spôsob obživy a života ľudí v medenej dobe napr. na príbehu Ōtziho, - zostavia správu zo skúmania spôsobu obživy a života pravekých ľudí, - odhalia postupne stav a premeny životného prostredia v dôsledku ľudskej činnosti,
Obrazy starovekého sveta	Riečne civilizácie a ich dedičstvo Staroveké Grécko	odev, nástroje, zbrane, mestský štát písmo aténska demokracia	Žiaci: - odhalia vzťah medzi prírodnými podmienkami údolí veľkých riek a vznikom prvých štátov, - identifikujú znaky zavlažovacieho poľnohospodárstva, - analyzujú vnútorné členenie spoločnosti v mestskom štáte, - hodnotia premeny a význam písma pre spoločnosť najstarších štátov, - zostavia obrazový materiál o kultúrnych pamiatkach najstarších štátov, - identifikujú poznatky obyvateľov najstarších štátov, ktoré nám slúžia dodnes Žiaci: - odhalia vzťah medzi prírodnými podmienkami a vznikom množstva nezávislých mestských štátov v Grécku, - si uvedomia, že Grékov spájaj spoločný jazyk, náboženstvo, kultúra, šport, obchod a mytológia,

<p>Svetové náboženstvá</p> <p>Obrazy stredovekého sveta</p>	Rímska republika	Perikles	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznávajú rôznu formu vlády v mestských štátoch na príklade Sparty a Atén, - analyzujú spôsob života a formu vlády v Aténach za Perikla, - kladú základné analytické otázky školskému historickému písomnému prameňu, - pochopia problém rovnosti a nerovnosti, - zdôvodnia významné postavenie telesnej výchovy v mestských štátoch, - vymedzia olympijské disciplíny, v ktorých sa dodnes súťaží, - zhodnotia význam olympijských myšlienok v minulosti i prítomnosti,
	Limes Romanus	olympijské hry	
	Ľudia a ich každodenný život	vec verejná Markus Aurelius	<p>Žiaci:</p> <ul style="list-style-type: none"> - analyzujú formu vlády v rímskej republike ako mestského štátu, - analyzujú spôsob obživy a života v Ríme, - dokumentujú expanziu mestského štátu a jeho premenu v ríšu, - analyzujú krízu republiky a jej premenu na cisárstvo,
	Divy starovekého sveta	Gerulata, Iža Carnuntum	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoznávajú príčiny budovania rímskej hranice pozdĺž stredného Dunaja, - zostavia stručný informačný materiál o živote v rímskych táboroch na našom území, - rozpoznávajú dôležitosť gréckej a rímskej kultúry pre vytvorenie európskej kultúry, - zostavia obrazový materiál o divoch starovekého sveta,
	Kresťanstvo, islam	roľník, remeselník, obchodník škola	<p>Žiaci:</p> <ul style="list-style-type: none"> - odhalia príčiny prenasledovania kresťanov v rímskej ríši, - rozpoznávajú korene kresťanského náboženstva, - identifikujú hlavné rozdiely medzi Starým a Novým zákonom, - zhodnotia význam a odkaz kresťanstva pre európsku kultúru, - odhalia okolnosti vzniku islamu, - zdôvodnia príčiny rýchleho rozširovania islamu, - identifikujú odkaz arabskej kultúry pre európsku kultúru,
	príklad-pyramídy	Starý zákon, Nový zákon korán	<p>Žiaci:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zdôvodnia príčiny rozdelenia rímskej ríše, - zovšeobecnia príčiny zániku západorímskej ríše, - odhalia ciele expanzívnej politiky Justiniána, Karola Veľkého a arabských kalifov, - zhodnotia kultúrny odkaz Byzantskej a Franskej ríše, - odhalia nový vzťah medzi ľuďmi vyšších spoločenských vrstiev formujúcej sa stredovekej spoločnosti za pomoci grafu, - identifikujú spôsob života a obživy jednotlivých sociálnych vrstiev stredovekej spoločnosti, - zdôvodnia príčiny oddelenia remeselníkov od roľníkov, - opíšu život ľudí na feudálnom majetku a v meste, - zdôvodnia, prečo sa kláštory stali postupne hospodárskymi a kultúrnymi centrami, - zhodnotia význam stredovekých univerzít.
	Tri ríše raného stredoveku		
	Prepožičiavanie pôdy	Byzantská ríša (Justinián) Franská ríša (Karol Veľký) Arabská ríša (kalifát)	
	Každodenný život	léno, vazal, poddaný	
	Vzdelanie	hrad, mesto, dedina, kláštor pisár, univerzity	

7. ročník

Tematický celok	Obsahový	štandard	Výkonový štandard
	Téma	Pojmy	Spôsobilosti
Predkovia Slovákov v Karpatskej kotline	Príchod Slovanov	pravlasť, migrácia, Samo	
	Veľká Morava	kresťanské misie Cyril a Metod Pribina, Rastislav, Svätopluk	
Slováci v Uhorskom kráľovstve	Kráľovstvo mnohých jazykov a mravov	dynastia, Štefan I. Ondrej II. Karol Róbert Ľudovít I. Žigmund Luxemburský gotická cesta Matej Korvín Kremnica	
	Banské mestá	Banská Štiavnica Banská Bystrica život baníkov, dukát	
	Kríza stredoveku	humanizmus, renesancia Mikuláš Kopernik Leonardo da Vinci	
Obrazy novovekého sveta	Kníhtlač	Ján Gutenberg	
	Objavitelia a dobyvatelia	karavela objavenie Ameriky (Krištof Kolumbus) oboplávanie zemegule (F. Magalhaes)	
	Hospodárske		

Habsburská monarchia	zmeny	kolonializmus	
	Reformácia a protireformácia	od cechu k manufaktúre mešťan, zámorský obchod	
	Slovensko na hranici dvoch svetov	Martin Luther Ignác z Loyoly	
	Osvietenský absolutizmus	Moháč Turci Bratislava – centrum uhorského kráľovstva Mária Terézia Jozef II. Matej Bel Adam F. Kollár reformy	

Prierezová, integrovaná téma	spôsobilosti
J. Gutenberg, alebo na počiatku mediálneho sveta	Projekt

8. ročník

Tematický celok	Obsahový	štandard	Výkonový štandard
	Téma	Pojmy	Spôsobilosti
Európa na ceste k moderným národom	Vek rozumu	encyklopédia občan, revolúcia	
	Zrod modernej doby	Napoleon národný štát (Nemecko, Taliansko)	
	Modernizácia	priemyselná revolúcia továreň robotník, podnikateľ	
	Nacionalizmus	národné hnutia	
Moderný slovenský národ	Slovenské národné hnutie	spisovný jazyk politické programy tri generácie vzdelancov (A. Bernolák, J.	

Rakúsko – Uhorsko	Slováci v Uhorsku	Kollár, Ľ. Štúr) revolučný rok 1848/49 SNR dobrovoľnícke výpravy	
	Každodennosť	dualizmus modernizácia industrializácia maďarizácia slovenská otázka	
	Rozdelená Európa	dohoda trojopolok	
	Zákopová vojna	front a zázemie	
	Prvá svetová vojna Odboj Slovákov a Čechov Zmeny na mape Európy	M.R.Štefánik T.G.Masaryk nástupnícke štáty vznik ČSR	

9. ročník

Tematický celok	Obsahový	štandard	Výkonový štandard
	Téma	Pojmy	Spôsobilosti
Európa v medzivojnovom období	Demokracia vs. diktatúra Zlaté dvadsiate roky ?	parlamentná demokracia komunizmus (ZSSR) fašizmus nacizmus (Nemecko) každodennosť	
Česko-slovensko v medzivojno-	Politický systém	Česi Slováci menšiny T.G.Masaryk, M.Hodža	

vom období	Každodenný život	A.Hlinka kultúra, spolky školsťvo, rozhlas	
	Zánik ČSR	Mníchovská dohoda Viedenská arbitráž	
Druhá svetová vojna	Priebeh vojny	Európa, ZSSR, Tichomorie proti Hitlerovská koalícia protifašistický odboj život v čase vojny	
	Tragédia židov	holokaust, šoa Oswienčim	
Slovenská republika (1939 – 1945)	Politický systém	autoritatívny režim židovský kódex deportácie	
		Slovenské národné povstanie	

Povojnový svet	Slováci v odboji		
	Život na Slovensku	Anglicko, ZSSR, Severná Afrika hospodárstvo kultúra	
Československo za železnou oponou	Rozdelený svet	studená vojna železná opona politické bloky strach z atómovej vojny čiernobiely svet bohatstvo a chudoba	
	Život v rozdelenom svete	februárový prevrat obete totality odpor proti totalite	
Slovenská republika 1993			
Súčasný svet	Podoby totality	pražská jar normalizácia	
	Pokus o reformu	sviečková manifestácia návrat k parlamentnej demokracii	
	Nežná revolúcia	rozdelenie ČSFR a vznik Slovenskej a Českej republiky vstup Slovenskej republiky do NATO, EU, Schengen, Euro	

	Doba premien	pád železnej opony	
	Koniec rozdeleného sveta	EU, NATO globalizácia terorizmus internet globálne otepľovanie	
	Fenomény súčasnosti		